

# PROGRAM

## Ingen ska handikappas

Folkpartiet liberalernas handikappolitiska program 2006

2006-08-14



Folkpartiet

## 10 punkter för mer egenmakt

1. Fler personer med funktionshinder ska kunna arbeta och försörja sig själva. Vi sätter upp tydliga mål: Varje år ska antalet personer med funktionshinder som har ett varaktigt arbete öka med 3 500 personer. Antalet arbetsplatser där det finns någon person med funktionshinder ska öka med en procent per år.
2. Folkpartiet satsar två miljarder kronor under mandatperioden på att göra Sverige tillgängligt – det behövs en statlig satsning om målen i den nationella handlingsplanen ska nås.
3. Bristande tillgänglighet ska ses som diskriminering. Om varor, tjänster och myndigheter inte är tillgängliga ska den som drabbas ha rätt till skadestånd.
4. Valfriheten ska öka för den som behöver hjälpmedel eller bostad med särskild service.
5. Slå samman ombudsmännen för olika former av diskriminering till en samlad myndighet.
6. Personer med funktionshinder måste skyddas bättre mot brott. Polisen och socialtjänsten måste ha kunskap om hur utsatta många är, och vad som kan göras åt det.
7. Öppna för en mångfald av arbetsförmedlingar och låt individen själv välja den service som passar bäst.
8. Habilitering och rehabilitering ska finnas tillgängligt hela livet. Landstingen och Sjukförsäkringen ska slås ihop och ansvara för att detta fungerar. Det lönar sig för alla.
9. Alla ska kunna välja skola. Alla nya skolor ska vara tillgängliga, övriga ska göras tillgängliga i samband med renoveringar.
10. Samordna arbetet för mänskliga rättigheter hos statsministern. Regeringen måste ta ansvaret för att mänskliga rättigheter ska gälla alla.

<b>10 PUNKTER FÖR MER EGENMAKT .....</b>	<b>2</b>
<b>INLEDNING – TOLV FÖRLORADE ÅR .....</b>	<b>4</b>
<b>ARBETE EFTER FÖRMÅGA – DET TJÄNAR ALLA PÅ.....</b>	<b>5</b>
KONKRETA MÅL .....	5
JOBBCHECK .....	5
AVSKAFFA ARBETSGIVARNAS MEDFINANSIERINGSANSVAR .....	6
MÅNGFALD I ARBETSFÖRMEDLINGEN .....	6
FÖRÄNDRAT PERSPEKTIV – MER KUNSKAP .....	6
FLER LÖNEBIDRAGSANSTÄLLNINGAR.....	6
TILLGÄNGLIGHET – EN FÖRUTSÄTTNING FÖR ARBETE.....	7
ÖKA ANTALET FÖRETAGARE MED FUNKTIONSHINDER.....	7
SYSSELSÄTTNINGSGARANTI FÖR PERSONER MED PSYKISKA FUNKTIONSHINDER .....	7
EGENMAKT GENOM HABILITERING OCH REHABILITERING .....	8
<b>DISKRIMINERING .....</b>	<b>9</b>
TILLGÄNGLIGHET – SÅ SER VI PÅ DET.....	9
REGERINGENS ANSVAR ATT SAMORDNA .....	9
EN SKARP LAG.....	10
DELAKTIGHET I DEMOKRATIN .....	10
NATIONELL TILLGÄNGLIGHETSGUIDE .....	11
JÄMSTÄLLDHET – ETT MÅL FÖR ALLA .....	11
HANDIKAPPOMBUDSMANNEN .....	11
MYNDIGHETERS ATTITYDER .....	11
<b>KUNSKAP .....</b>	<b>13</b>
EN SKOLA SOM VÄLKOMNAR ALLA .....	13
SPECIALSKOLOR OCH SÅRSKOLOR.....	13
HÖGRE UTBILDNING FÖR ALLA.....	14
FORSKNING KRING FUNKTIONSHINDER.....	15
<b>RÄTTIGHETER OCH VALFRIHET .....</b>	<b>16</b>
SAMLAT ANSVAR FÖR HJÄLPMEDEL .....	16
RÄTT TILL RÄTT HJÄLPMEDEL .....	16
SLOPA KATEGORIN FRITIDSHJÄLPMEDEL.....	17
TILLGÄNGLIG SEXUALITET.....	17
FÄRDTJÄNST ÄR KOLLEKTIVTRAFIK .....	17
RULLSTOLSTAXI I STÄLLET FÖR FÄRDTJÄNST.....	18
KOLLEKTIVTRAFIK ÄR FÖR ALLA .....	18
BILSTÖD – FRIHET ATT FÖRFLYTTA SIG .....	18
INDIVIDEN I CENTRUM.....	18
BOSTAD PÅ EGNA VILLKOR .....	19
<b>TRYGGHET.....</b>	<b>20</b>
KONTINUITET .....	20
FÖRBÄTTRA ASSISTANSREFORMEN .....	20
INDIVIDUELLA PLANER.....	21
SAMORDNADE HÖGKOSTNADSSKYDD .....	21
STÖD HANDIKAPPORGANISATIONERNA .....	21
FLER PERSONLIGA OMBUD .....	22
ANHÖRIGSTÖD .....	22
TRYGG EKONOMI.....	22
TRYGGHET MOT BROTT .....	22
DJURFÖRSÖK BEHÖVS .....	23
DYRA LÄKEMEDEL .....	23
SÄLLSYNTA DIAGNOSER .....	23

## Inledning – tolv förlorade år

Egentligen borde det här programmet inte behövas. När alla människor har förutsättningarna att utvecklas efter sin förmåga behövs inte handikappolitiken. Där är vi inte än. Det finns fortfarande många politiska åtgärder som krävs för att skapa ett samhälle där personer med funktionshinder inte handikappas på grund av att samhället är diskriminerande.

Grunden är att erkänna människovärdesprincipen fullt ut. Det är människan och hennes förmåga till utveckling som ska vara i fokus. Det handlar helt enkelt om mänskliga rättigheter. Men delaktighet är inget som någon får till skänks. Den måste erövas. Det får aldrig ställas lägre krav på någon bara för att denna har en viss egenskap. Staten ska därför vara en positiv kraft för varje individs utveckling och frihet.

Under de år som folkpartiet styrde Socialdepartementet infördes ett tydligt rättighetsperspektiv främst genom reformen om personlig assistans. Men sedan socialdemokraterna återkom till makten har rätten till personlig assistent inskränkts och kostnadsansvaret förändrats på ett sätt som gjort många kommuner avogt inställda till handikappinsatser. Positiva förhoppningar väcktes dock när den nationella handlingsplanen ”Från patient till medborgare” antogs år 2000. I den ställdes bland annat ett antal mål upp för ökad tillgänglighet till år 2010, som att all kollektivtrafik ska vara tillgänglig och att enkla anpassningar, som ramper och avfasade trottoarkanter ska vara ordnade.

Tyvärr kommer målen inte att nås med dagens takt på tillgänglighetsarbetet. Boverket och flera kommuner konstaterar att arbetet med de enkla anpassningarna långt ifrån har nått halvvägs. Runt om i landet köps otillgängliga bussar och tåg in, som kommer att användas långt efter 2010. Inte ens Regeringskansliet, med statsministern som ansvarig chef, hade en plan för tillgängligheten när halva genomförandetiden gått ut.

Utredningsinstitutet Handu utförde 2005 en levnadsnivåundersökning bland personer med några olika former av funktionshinder. Resultatet är nedslående. Tiotusentals personer saknar hjälpmedel som de skulle behöva för att de inte har råd. Människor nekas hjälpmedel för att de har personlig assistans. Närmare hälften av dem som är i behov av en individuell rehabiliteringsplan har inte fått någon alls eller har fått en plan som de inte är nöjda med. Många har låga inkomster, särskilt många av kvinnorna.

Nästan en tiondel har under det senaste året varit utsatta för att någon sagt tillmälen eller okvädningsord, drivit med dem, hotat dem eller på något annat sätt förolämpat dem på grund av deras funktionsnedsättning. En betydligt större andel än den övriga befolkningen har också varit utsatt för våld.

För folkpartiet är det ett anständighetskrav att föra en politik som omfattar alla – att inte ge upp arbetet med att göra samhället tillgängligt. Och det är bakgrunden till att vi tagit fram detta handikappolitiska program.

Gruppen som tog fram programmet var Erik Ullenhag (ordf.), Kerstin Heinemann, Linnéa Darell, Per Frykman, Oskar Krantz och Andreas Bergström (sekr.). Gruppen har haft stor hjälp av kommentarer från kommunpolitiker och en extern referensgrupp.

Stockholm i augusti 2006,

Lars Leijonborg och Erik Ullenhag

## Arbete efter förmåga – det tjänar alla på

1. **Mål.** Definiera inte bort personer med funktionshinder – sätt upp mål för fler i arbete.
2. **Jobbcheck.** Förenkla olika stödformer med en jobbcheck, som på förhand visar vilka stödformer någon har rätt till, och samlade mottagningar för arbetsförmedling, socialtjänst och försäkringskassa.
3. **Dialog.** Lyft sysselsättningsfrågan till högsta prioritet i samtal med myndigheter och arbetsmarknadens parter.
4. **Minska risken.** Ta bort arbetsgivarnas medfinansiering vid sjukskrivning.
5. **Hjälp för individen.** Öppna för en mångfald av arbetsförmedlingar.
6. **Tillgängliga arbetsplatser.** Statliga pengar för att uppmuntra anpassningar.
7. **Företagande.** Lönebidrag även i eget företag och mentorsverksamhet.
8. **Sysselsättning för alla.** Daglig sysselsättning även för personkrets 3.
9. **Habilitering.** Rehabilitering och habilitering lönar sig för alla inblandade.

### *Konkreta mål*

Enligt Statistiska Centralbyråns senaste arbetskraftsundersökning har cirka en miljon svenskar i åldrarna 16 till 64 år något funktionshinder. Sex av tio, d.v.s. 600 000 personer med funktionshinder har nedsatt arbetsförmåga. För denna grupp ökar svårigheterna att få eller att behålla ett jobb. Personer med funktionshinder utan nedsatt arbetsförmåga arbetar i lika stor utsträckning som befolkningen i övrigt

Oavsett konjunktur är arbetslösheten bland personer med funktionshinder och med nedsatt arbetsförmåga dubbelt så stor som bland befolkningen i stort. Det är ett resursslöseri för samhället i stort, för arbetsmarknaden och inte minst för den enskilde. Allas förmåga att kunna bidra måste tas tillvara.

Tillväxtpotentialen i att öppna arbetsmarknaden för personer med funktionshinder är enorm. Om denna grupp hade samma sysselsättningsgrad som befolkningen i övrigt skulle 140 000 fler personer vara sysselsatta idag, enligt en rapport från Handikappombudsmannen.

Det krävs massiva insatser för att göra arbetslivet tillgängligt för alla. Någon sådan politik finns inte i dag. En förklaring till det är att regeringen inte betraktar personer med funktionshinder som en naturlig del av arbetskraften. Det framstod med all önskvärd tydlighet när finansminister Pär Nuder tillsatte en arbetsgrupp med uppdrag att få fler i arbete. Personer med funktionshinder uteslöts från målgruppen.

För att se till att öka sysselsättningen bland personer med funktionshinder behövs konkreta mål för hur fler ska komma i arbete.

- Antalet personer med funktionshinder som har ett varaktigt arbete ska öka med minst 3 500 personer per år.
- Antalet arbetsplatser där det finns någon person med funktionshinder ska öka med en procent per år fram till år 2010.
- Regeringskansliet och andra statliga myndigheter ska vara föredömen, med högre andel anställda med funktionshinder än i privata företag.
- Alla arbetsgivare ska få information om vilka möjligheter som finns att anställa personer med funktionshinder.

### *Jobbcheck*

Vi vill pröva en modell där den enskilde redan på förhand vet vilka stödformer han eller hon har rätt till, med hjälp av en jobbcheck som utfärdas av arbetsförmedlingen. Jobbchecken är ett intyg där det står vilka stödformer den enskilde har rätt till.

För personer med funktionshinder finns det idag en rad stödåtgärder inom det arbetsmarknadspolitiska området. Allt från lönebidrag till tekniska hjälpmedel eller

arbetsbiträde. Flera offentliga aktörer är inblandade beroende på vilken form av stöd det handlar om. Detta i sig gör det svårare för den enskilde att på egen hand söka jobb. I en anställningssituation kan det vara svårt, både för den arbetssökande och för arbetsgivaren att veta vilka stödformer som faktiskt står till buds.

Med en jobbcheck kan den arbetssökande snabbare komma i arbete, och arbetsgivaren behöver inte ägna tid åt att undersöka vilka stödformer som kan vara aktuella.

I Danmark finns ett liknande system. Det har också kopplats till en webbplats där CV och personuppgifter för alla med jobbcheck finns tillgängligt för alla arbetsgivare. På det sättet underlättar systemet matchningen på arbetsmarknaden både för den arbetssökande och för arbetsgivaren.

### ***Avskaffa arbetsgivarnas medfinansieringsansvar***

När arbetsgivarnas medfinansieringsansvar för sjukpenningen infördes varnade folkpartiet för att det skulle leda till att det blev ännu svårare för vissa grupper att ta sig in på arbetsmarknaden.

Tyvärr har vi fått rätt. Företagare har blivit ännu mer försiktiga med att anställa – i synnerhet har det blivit svårare för människor som arbetsgivaren tror har hög risk för sjukfrånvaro att få ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Personer med funktionshinder är en grupp som fått det ännu svårare att få arbete under de nya förutsättningarna.

Medfinansieringsansvar för sjukpenningen ska därför avskaffas. Det kommer att underlätta för människor som i dag slås ut från arbetsmarknaden att hitta reguljära arbeten.

### ***Mångfald i arbetsförmedlingen***

Arbetsmarknadsverket måste reformeras. Genom att släppa in privata arbetsförmedlingar som specialiserar sig på olika grupper och branscher, och låta den arbetssökande välja arbetsförmedling fritt, ökar möjligheten att få den hjälp som behövs. För den som behöver mer sammansatt hjälp ska "one-stop-shops" skapas som integrerar arbetsförmedling, socialtjänst och Försäkringskassa för att arbeta med den arbetssökandes hela livssituation. Dessutom bör alla som behöver det få tillgång till rådgivning om stöd till arbetsplatsanpassning och liknande.

### ***Förändrat perspektiv – mer kunskap***

Personer med funktionshinder måste ses som en naturlig del av arbetskraften. Så är det inte idag. För att ändra på det krävs ett perspektivskifte från patientperspektivet till medborgarperspektivet. Det låter sig lätt sägas men är svårare att omsätta i verkligheten.

Folkpartiet vill ta initiativ till dialogseminarier såväl på nationell nivå som på regional nivå där arbetsmarknadens parter, myndigheter och handikapporganisationer ska inbjudas att delta. Syftet med dialogseminarierna är att skapa enighet kring det faktum att alla inblandade har allt att tjäna på att få fler personer med funktionshinder i arbete. Det räcker inte med några projekt vid sidan av den ordinarie verksamheten, utan ledningen hos alla inblandade organisationer måste ta frågan på allvar.

Dialogseminarierna ska inspirera parterna att starta arbetsmarknadsprojekt på befintliga arbetsplatser, riktade till personer med funktionshinder. Genom det personliga mötet med personer med funktionshinder kan fördomar och diskriminerande attityder brytas.

### ***Fler lönebidragsanställningar***

Folkpartiet har länge drivit på för att fler personer ska kunna få lönebidrag, och för att taket ska höjas. Många behöver någon form av lönebidrag för att komma in på arbetsmarknaden. Samtidigt ändrar det inte på de problem som finns i systemet.

Gruppen som får lönebidrag är väldigt blandad och har olika behov. För vissa kan lönebidrag ge en inlåsnings effekt. Därför är det viktigt med ett system som uppmuntrar att personer kommer vidare. För andra känns tidsbegränsningen, högst fyra år, orealistisk och pressande. Därför måste det vara möjligt att känna trygghet i systemet. Att förena dessa två mål kräver stor hänsyn till individuella behov.

Det ska, till skillnad från i dag, bli möjligt att få lönebidrag i en anställning som redan pågår. Det kan behövas för den som får ett funktionshinder efter en sjukdom eller en olycka.

Regeringen är just i färd med att reformera arbetsmarknadspolitiken för personer med funktionshinder. De nya insatserna innebär flera varianter av stöd, som ska leda individen fram till antingen ett reguljärt jobb eller trygghetsanställning, en anställning på liknande villkor som hos Samhall men hos andra arbetsgivare. Det är steg i rätt riktning.

### ***Tillgänglighet – en förutsättning för arbete***

Ökad tillgänglighet och anpassningar av arbetsuppgifterna är avgörande för att få fler personer med funktionshinder i arbete. Sju av tio personer med funktionshinder med nedsatt arbetsförmåga svarar att de skulle kunna utföra ett förvärvsarbete om arbetsmiljön var tillgänglig och arbetsuppgifterna anpassade.

Kunskap om hur arbetsplatser görs tillgängliga ska samlas i en kunskapsbank som görs tillgänglig via Internet. Arbetsmiljöverket får i uppdrag att ta fram nödvändig kunskap och identifiera goda exempel. Handikapprörelsen kommer att bjudas in för att delta i arbetet att bygga upp kunskapsbanken.

Arbetsgivare som aktivt arbetar med att göra den fysiska miljön tillgänglig för personer med funktionshinder ska premieras. Ledstjärnan i arbetet med att göra arbetslivet tillgängligt är att det som är bra för personer med funktionshinder är bra för alla.

### ***Öka antalet företagare med funktionshinder***

Även personer med funktionshinder ska uppmuntras att starta egna företag. Framgångsrika entreprenörer kan vara viktiga förebilder och bidra till att motverka fördomar. För vissa kan det vara naturligt att starta företag baserade på kunskaper om produkter och tjänster som har med funktionshinder att göra. Det är en nisch som säkert kan ha framtiden för sig, med en åldrande befolkning.

Ett ökat företagande bland personer med funktionshinder ska vara ett mål för näringspolitiken. Lönebidrag och andra stöd som innebär en möjlighet att kompensera för en persons nedsatta arbetsförmåga bör även finnas tillgängligt för personer som startar och driver eget företag.

### ***Sysselsättningsgaranti för personer med psykiska funktionshinder***

Även med ett gott näringsklimat, förändrade attityder och en förbättrad tillgänglighet finns det personer med funktionshinder som inte når den reguljära arbetsmarknaden. Enligt Socialstyrelsen saknar nästan hälften av dem med psykiskt funktionshinder sysselsättning.

Vi vill införa en sysselsättningsgaranti för personer med psykiska funktionshinder. Det skulle förbättra livssituationen för många människor som i dag lever isolerade. Kommunerna måste kompenseras ekonomiskt och de exakta detaljerna behöver utredas, men målet är att ge de tre personkretsarna i LSS samma villkor.

Flera av landets kommuner betalar ingen ersättning (habiliteringsersättning) för dem som är verksamma i daglig verksamhet. Det väcker stor irritation hos deltagarna och kan minska deras motivation. Med tanke på hur lite pengar det rör sig om, ofta mindre än

#### **Personkretsar**

Tre grupper har rätt till insatser enligt LSS:

1. personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd
2. personer som i vuxen ålder fått ett bestående och betydande begåvningsmässigt funktionshinder till följd av yttre våld eller kroppslig sjukdom och
3. Personer som har andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om hindren är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service.

Personer med psykiska funktionshinder kan ofta räknas in i personkrets 3, men den personkretsen har inte rätt till daglig verksamhet.

10 kronor per timma, verkar det vara en orimlig besparing.

För dem som har rätt till daglig verksamhet enligt LSS ska det naturligtvis finnas olika alternativ. Verksamheten behöver inte ske i kommunernas regi. Folkpartiet vill stötta utvecklingen av den verksamhet som bedrivs inom Fountain House-rörelsen och andra alternativ inom föreningsliv och frivilligorganisationer.

### ***Egenmakt genom habilitering och rehabilitering***

Ett funktionshinder kan göra en person beroende av habilitering eller rehabilitering för att kunna arbeta. Tyvärr är detta en av de svaga punkterna i den svenska välfärden. Landstinget ska svara för medicinska insatser som sjukgymnastik, arbetsgivaren för anpassningar på arbetsplatsen och Försäkringskassan för samordning av insatserna. Ofta gör ingen av parterna sitt jobb. Orsakerna är de i många fall korta vårdtider som finns i dagens sjukvård och att personen med funktionshinder skyfflas mellan olika offentliga huvudmäns ansvar för rehabilitering.

Resultatet blir att individen i många fall passiviseras i onödigt hög grad. Det ger ett sämre liv för individen och högre kostnader för samhället i form av förtidspension och personlig assistans.

Ingen ska förtidspensioneras (det som numera kallas sjuk- och aktivitetsersättning) utan att alla rehabiliteringsmöjligheter är uttömda. Landstingen och Försäkringskassan ska slås samman till vårdregioner, så att samordningsproblemen försvinner. När resurserna samlas hos vårdregionerna kommer det att bli uppenbart att det är en dålig affär att förtidspensionera den som skulle ha kunnat habiliteras till arbete.

#### **Rehabilitering enligt FN**

I FN:s standardregler, som är vägledande för handikappolitik, står det att alla människor med en funktionsnedsättning som behöver rehabilitering/habilitering bör ha tillgång till en sådan. Där sägs vidare att begreppet ”rehabilitering” avser en process som syftar till att människor med funktionsnedsättning ska uppnå och behålla bästa möjliga fysiska, intellektuella, psykiska eller sociala funktionsförmåga.

## Diskriminering

1. **Statsministern samordnar.** Handikappfrågor handlar framför allt om mänskliga rättigheter och samordningsansvaret ska därför ligga hos statsministern.
2. **Diskrimineringslagstiftning.** Efter 2010 ska den som inte ordnat enkelt avhjälpna hinder kunna dömas till skadestånd. Ribban ska höjas successivt efter det.
3. **Stimulansbidrag.** En halv miljard om året för ökad tillgänglighet.
4. **Delaktighet i samhällslivet.** Medierna måste vara tillgängliga för alla.
5. **Nationell tillgänglighetsguide.** Samla information om tillgängliga resmål.
6. **Undvik dubbel diskriminering.** Jämställdhetstänkande måste in i handikappolitiken.
7. **Stärkt ombudsman.** HO, JämO, DO och HomO slås samman för att skapa en stark och enad myndighet mot diskriminering.
8. **Bättre bemötande.** Bemötande går inte alltid att lära sig, rätt personer krävs för arbete med människor.

### *Tillgänglighet – så ser vi på det*

Tillgänglighet är en förutsättning för delaktighet i samhället. Vi vill göra klart att maktavare inom såväl offentlig som privat sektor har ett ansvar för att riva hinder för full delaktighet genom att planera och genomföra aktiva åtgärder. Folkpartiet tänker driva på för att beslutsfattare på samhällets alla nivåer ska få ökad kompetens om att ett tillgängligt samhälle är en fråga om mänskliga rättigheter.

Bygget av ett tillgängligt samhälle är en process som syftar till att miljöer, produkter och tjänster ska vara användbara för personer med funktionshinder. Vi vill skapa bättre verktyg för att driva på utvecklingen mot ett tillgängligt samhälle. Det krävs såväl skärpt lagstiftning som användbara metoder för att mäta att utvecklingen går åt rätt håll.

Det krävs också att den lagstiftning som finns idag följs, till exempel plan- och bygglagstiftningen. Det finns tydliga regler för nybyggen och större ombyggnader. Ändå byggs fortfarande otillgängliga hus, trots att vi med en åldrande befolkning får allt fler som har olika funktionshinder. Boverket har räknat ut att det kostar landets kommuner 400 miljoner kronor per år att utföra bostadsanpassningar som beror på nybyggnadsfel.

Det behövs ett perspektivskifte i synen på tillgänglighet. Insikten måste öka om att ett tillgängligt samhälle är liktydigt med ett samhälle där personer med funktionshinder inte diskrimineras på grund av sitt funktionshinder. Det saknas kunskap om vägen till ett tillgängligare samhälle. Det saknas också tillgängliga produkter och tjänster.

Den kombination av piska och morot som vi föreslår kommer att stimulera produkt- och tjänstutveckling på området.

- Folkpartiet tänker ta initiativ till lagstiftning som reglerar tillgänglighet på eftersatta områden som berör information och kommunikation.
- Tillgänglighet är en fråga om demokrati. Därför ska den offentliga verksamheten vara ett föredöme i tillgänglighetsarbetet.
- Vi vill utveckla konceptet med tillgänglighetskonsulter. Det kan ofta vara personer med funktionshinder som har egen erfarenhet av hur en tillgänglig miljö skapas.
- Staten ska stödja den självklara tanken Design för alla – att det är billigare och klokare att från början utforma möbler, verktyg, hus och så vidare så att de kan användas av alla.

### *Regeringens ansvar att samordna*

Möjligheten för alla att delta i samhällslivet på lika villkor är en fråga om mänskliga rättigheter. För att fungera måste handikappolitiken genomsyra samtliga politikområden. Den inriktning och struktur

som byggts upp med den nationella handlingsplanen för handikappolitiken är i grunden bra. Systemet med sektorsmyndigheter och att staten ska vara ett föredöme avseende tillgänglighet förtjänar att utvecklas vidare.

Regeringen har dock försökt ducka från sitt ansvar genom att inrätta en myndighet, Handisam, som ska samordna alla samhällets handikappinsatser och det finns en flora av myndigheter som riskerar leda till att ingenting blir gjort. För att tydliggöra regeringens ansvar ska arbetet för att samordna arbetet för mänskliga rättigheter samordnas hos statsministern. Handikappolitiken ska genomsyra hela politiken, därför ska statsrådsberedningen, statsministerns avdelning på regeringskansliet, ha huvudansvaret för frågorna. Så är det bl.a. i Storbritannien och Sydafrika.

### ***En skarp lag***

Otillgänglighet ska vara förbjudet och räknas som diskriminering. Lagen ska gälla myndigheter, transporter, varor, tjänster med mera. Alla ska ha full tillgång till offentliga platser som bankomater, vallokaler och kollektivtrafik.

Diskrimineringskommittén har föreslagit att bristande tillgänglighet ska kunna ses som diskriminering. Liknande lagstiftning finns redan i länder som Australien, Storbritannien, USA och Sydafrika. Diskrimineringskommitténs förslag är ett stort steg i rätt riktning även om det har ett par brister. För det första kan, även om det förekommer även i länder som har denna typ av lagstiftning, den typ av skälighetsbedömning som kommittén föreslår ifrågasättas – diskriminering kan aldrig vara skälig. För det andra saknar kommittén förslag om att höja skadestånden för diskriminering. All typ av diskriminering bör vara förenad med höga skadestånd – en hög kostnad leder till att färre vågar diskriminera.

Fördelen med en stark antidiskrimineringslagstiftning är att den leder till att krav ställs på näringsidkare och andra på att olika verksamheter ska vara tillgängliga för alla. Exempelvis innebär den amerikanska lagstiftningen att en enskild som inte kan komma in på en restaurang på grund av bristande funktionshinder kan stämna restaurangägaren och få ut skadestånd. Tankegången är enkel – vi måste alla betala någon krona mer för restaurangbesöket för att alla ska kunna gå på restaurang. Den amerikanska lagstiftningen har visat sig vara effektiv. Tillgängligheten för den som har funktionshinder är bättre i New York än i Stockholm. Vi vill ha samma system i Sverige, även om den amerikanska nivån på skadestånd kan vara för hög. Poängen är inte att människor ska få skadestånd – poängen är att Sverige ska bli tillgängligt.

Lagstiftningen ska till att börja med gälla situationer när det med enkla medel är möjligt att göra en verksamhet tillgänglig för alla. Lagen ska gälla från januari 2011, eftersom den nationella handikapplanen har satt 2010 som sista år för att ordna just enkla anpassningar. Diskrimineringslagstiftningen ska utgå från de krav på anpassning som ställdes i handikapplanen.

Efter 2010 måste arbetet mot diskriminering gå vidare. Ribban måste läggas högre. Även anpassningar som inte kan räknas som enkla ska inkluderas med tiden. Den amerikanska lagstiftningen är mycket detaljerad och har skärpts steg för steg, varje gång med ett eller ett par års förvarning för dem som ska anpassa sin verksamhet. Det är ett gott exempel att följa. Det kan ta 10-15 år att nå ett samhälle där vi kan vara någorlunda nöjda med tillgängligheten – men vi ska nå dit.

Tillgänglighetsarbetet har långt ifrån nått halvvägs till de mål som för sex år sedan sattes upp för 2010. Förutom genom en diskrimineringslag vill vi få fart på utvecklingen med ett statligt stimulansbidrag för tillgänglighetsåtgärder. Bidraget kan delvis vara utformat som ett ROT-avdrag för olika typer av anpassningar. Under nästa mandatperiod vill vi satsa två miljarder kr på att stimulera tillgänglighetsarbetet.

### ***Delaktighet i demokratin***

För att kunna delta fullt ut i samhällslivet behöver alla ha tillgång till medier som radio, teve, tidningar och Internet. SVT har från juni 2002 ökat sin textning från drygt 25 till 50 procent av de svenska programmen när de sänds för första gången. Tyvärr vill regeringen nu bromsa den goda

utvecklingen, och har satt målet för 2012 till 65 procent. Folkpartiet tycker att målet ska vara 100 procent för 2012. Brittiska BBC textar redan idag 90 procent. Motsvarande krav ska ställas även på kommersiella svenska tevekanaler.

Inte minst är det viktigt att även den som har ett funktionshinder ska kunna delta i politiken och ideellt föreningsliv. Det är dock tyvärr ingen självklarhet i dag. Personer med funktionshinder är underrepresenterade som politiskt förtroendevalda i kommunerna. För medborgare och förtroendevalda med synskador finns det stora brister i tillgången till information. Mycket få kommuner har teckentolkar på fullmäktigemöten. Många lokaler för fullmäktige och nämnder är otillgängliga. Det måste vara en självklarhet att kommuners, landstings och myndigheters hemsidor är tillgängliga.

Handikappförbundens samarbetsorgan har uppmärksammat att många av de lokaler som används som vallokaler är otillgängliga för människor med funktionshinder. I den nya vallagen finns fortfarande en skrivning om att de kan lämna sin röst utanför vallokalen. Det är inte acceptabelt.

### ***Nationell tillgänglighetsguide***

I vårt grannland Norge finns en nationell tillgänglighetsguide, som underlättar både reseplanering och spontanresande för personer med funktionshinder. Reseguiden har tagits fram av handikapporganisationerna i samarbete med berörda myndigheter och med stöd av offentliga medel. Varje resmål i guiden anges med tillgänglighetssymboler avseende såväl inomhus- som utomhusmiljö. Till exempel tillgång till handikapparkering, möjligheter att komma till en badplats, hiss eller trappor till sevärdheter och matställen, handikapptolett med mera.

I Sverige finns tillgänglighetsguider i vissa kommuner men ingen samlad för hela landet. Detta är en brist och ett hinder för både längre semesterresor och annat resande för personer med funktionshinder. Sverige borde, i likhet med Norge, kunna erbjuda en nationell tillgänglighetsguide.

### ***Jämställdhet – ett mål för alla***

Socialstyrelsen har i år för första gången analyserat sin handikappstatistik ur ett könsperspektiv. Män får i större utsträckning aktiverande insatser, som lönebidrag och bilstöd, medan kvinnor får förtidspension och färdtjänst. Eftersom personer med funktionshinder generellt har lägre sysselsättning skapar detta en dubbel diskriminering för kvinnor. Delvis kan problemet minska genom att myndigheterna generellt fokuserar mer på arbetslinjen. En annan lösning kan vara mer strukturerade bedömningar av de olika insatserna, så att myndigheterna fokuserar på de faktorer som verkligen borde vara avgörande för besluten, och bortser från kön.

### ***Handikappombudsmannen***

Vi vill att Handikappombudsmannen förs samman med Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning i ett ombudsmannaämbete. Det har nu även Diskrimineringskommittén ställt sig bakom. De olika ombudsmännen har många beröringspunkter. En gemensam myndighet skulle ge samordningsvinster och ett starkare skydd för medborgarna.

### ***Myndigheters attityder***

Det har skrivits och sagts mycket klokt om bemötande. Tyvärr är det enligt HSO ändå vanligt att människor med funktionshinder känner sig ifrågasatta, kontrollerade och ibland kränkta i kontakten med de instanser i samhället som har till uppgift att ge stöd och service. Verksamheter som arbetar med funktionshinder bör utföra regelbundna enkäter för att se hur brukarna uppfattar bemötandet.

Bemötande går inte alltid att lära sig. Kommuner, Försäkringskassan och andra myndigheter måste tänka till innan de anställer någon. Det ska också alltid vara möjligt att byta handläggare, hos kommun, försäkringskassa, arbetsförmedling och så vidare.

I tjänsteföretag används ibland ”mystery shoppers” för att kontrollera att kunder bemöts på ett bra sätt. Det innebär att en utsänd person låtsas vara kund och studerar hur

personalen betar sig i besvärliga situationer. Det är i grunden samma metod som används av tillståndsmyndigheten för att se om restauranger serverar alkohol till överförfriskade gäster. Samma metod bör prövas i verksamheter där det kommer upprepade signaler om missnöje med bemötandet.

## Kunskap

1. **Valfrihet.** Alla skolor ska göras tillgängliga på sikt.
2. **Stöd.** Elever med personlig assistent ska kunna ha med sig assistenten i skolan.
3. **Bevara särskolan.** De elever som mår bättre av en skola anpassad för deras behov ska få det. Föräldrarnas vilja ska respekteras mer än i dag.
4. **Högre utbildning för alla.** Lokaler, litteratur med mera måste kunna användas av alla. Regler för studiemedel och aktivitetsersättning måste passa studenter med funktionshinder.
5. **Stärk forskningen.** Vi vill stimulera universitetsforskning om funktionshinder.

### *En skola som välkomnar alla*

En bra skola är det bästa sättet att skapa jämlika möjligheter i livet. Tyvärr har den svenska skolan stora problem med ett stort antal elever som går ut med underkända betyg och oordning i många klassrum. Problemen i skolan drabbar bl.a. många elever med funktionshinder.

Folkpartiets grundinställning är att vi måste skapa en skola där den enskilde eleven får den tid hon eller han behöver för att lära sig grunderna. För vissa elever kan särskolan och för barn med multihandikapp specialskolor vara ett alternativ, men för de allra flesta är det centralt att skolan görs tillgänglig så att personer med funktionshinder integreras i den reguljära skolan.

Rätten att välja skola ska vara lika självklar för elever med funktionshinder som för andra elever. Så är det inte i dag. Skolverket har i en rapport om kvalitet i särskolan konstaterat att valfriheten är särskilt begränsad för personer med olika typer av funktionshinder.

Alla skolor ska göras tillgängliga på sikt. Kommuner och de som driver friskolor har ansvaret för att det blir verklighet, staten kan bistå med kunskap och skjuta till en del pengar genom det stimulansbidrag vi vill införa. Här gäller inte samma skarpa mål 2010 som för offentliga lokaler, utan skolorna ska göras tillgängliga vid ombyggnad och nybyggnad. Om den regeln inte ger resultat kan ett mål behöva införas längre fram. Skolorna måste också ge möjlighet för alla elever att delta i all undervisning och alla aktiviteter.

För att kunna ge en likvärdig utbildning över hela landet och inom olika skolformer vill folkpartiet liberalerna införa en nationell skolpeng, vilket innebär att staten betalar pengar till den skola som eleven går på, oavsett skolform och huvudman. Skolpengen ska variera utifrån elevernas förutsättningar och behov.

Därmed möjliggörs friheten att välja skola också för elever med olika funktionshinder. Den högre skolpeng de får med sig ska kunna finansiera en plats på en sär- eller specialskola, eller en anpassad skolgång tillsammans med barn utan funktionshinder.

Elever med funktionshinder ska ha rätt till hjälpmedel i skolan. Det kan till exempel handla om inlästa läroböcker till synskadade eller dyslektiker eller om datorer för personer med olika slag av funktionshinder. Ofta är det viktigt att dessa har tillgång till dator inte bara i skolan utan också i hemmet. Elever som har personlig assistent ska kunna ha det i skolan också. Idag kan elever ha en elevassistent i skolan och en personlig assistent på fritiden. Det leder till problem bland annat för elever som kan bli sjuka med kort varsel och kan behöva lämna skolan.

Lärarnas kunskap om funktionshinder ska öka genom att kunskaper om funktionshinder ska ingå i målen för lärarutbildningen enligt examensordningen. Speciallärarutbildningen måste återinföras och inriktas mot direkt arbete med elever i behov av särskilt stöd. Även skolledarna måste stärkas i sin kompetens kring elever i behov av särskilt stöd, genom en förbättrad rektorsutbildning och kontinuerlig fortbildning.

### *Specialskolor och särskolor*

Folkpartiet har varit pådrivande när det gäller att ge elever med flerhandikapp möjlighet att gå i samma skolor som alla andra. Men det går inte att dra alla över en kam. De statliga specialskolorna,

som trots stora protester blev nedlagda, kunde erbjuda elever med multihandikapp en speciell kunskapsmiljö som de flesta skolor inte klarar av.

Folkpartiet vill riva upp beslutet att stänga Ekeskolan och Hällsboskolan som specialskolor. Ekeskolan var tidigare specialskola för elever med synskada och ytterligare funktionshinder. Hällsboskolan var specialskola för elever med grav språkstörning. Föräldrarna till dessa barn ska kunna välja om barnen ska gå i hemkommunens skola eller i specialskola. Folkpartiet avser också att bygga upp ett riksgymnasium för elever med synskador och multifunktionshinder.

Nedrustningen av det ordinarie skolsystemet har lett till att fler barn med särskilda behov flyttar över till särskolan. Det kan vara föräldrarnas val, men är ofta ett val mellan två mindre lyckade lösningar. För de allra flesta ska målet vara att gå i en blandad skola. Det får inte förekomma att barn flyttas till särskola för att andra skolor vill slippa ta ansvar för elever med särskilda behov. Men de som vill och har behov av särskolan ska ha möjlighet att gå där medan de som inte vill ha den ska få den hjälp som behövs för att gå i vilken skola som helst. Föräldrarnas vilja ska respekteras i högre grad än idag.

Det finns en stark strävan inom socialdemokratin att helt lägga ned särskolan. De menar att jämlikhet skapas om alla elever får exakt samma utbildning. Men elever har olika behov och behöver en utbildning som är anpassad just för dem. Det är först då som alla ges lika chanser. Naturligtvis är det viktigt att kontakten mellan elever med och utan utvecklingsstörning förbättras, både i skolan och i resten av samhället, men det får inte ske till priset att särskolebarnen förlorar rätten till en utbildning som är skapad för deras behov.

### ***Högre utbildning för alla***

Det finns stora brister i tillgängligheten till högre utbildning som gör att människor diskrimineras genom att de utestängs från universitet och högskolor. Folkpartiet kräver att all högre utbildning ska vara tillgänglig för alla oavsett etnicitet, kön eller funktionshinder. Detta innebär bland annat att samtliga universitet och högskolor ska ha lokaler som medger full tillgänglighet, såväl för personal som för studenter.

Folkpartiet menar att universitet och högskolor ska rangordnas kvalitetsmässigt så att studenternas fria val underlättas. Denna rangordning ska även ha ett avsnitt om tillgänglighet. Med full tillgänglighet menas såväl fysisk tillgänglighet, t ex i form av avsaknad av trappsteg, som akustisk lämplighet och teleslingor och taktil/kontrastmässig tillgänglighet för synskadade. Högre utbildning är tillräckligt ansträngande för studenten utan att denne ska behöva bekymra sig för om hon eller han kommer in i och kan använda lokalerna.

Detta innebär till exempel att samtliga ingångar till byggnader som används vid universiteten och högskolorna ska göras tillgängliga; ingen ska hänvisas till diskriminerande specialingångar på baksidan. Ett rimligt mål är att alla huvudentréer är tillgängliga år 2010. På sikt bör alla ingångar som används vara tillgängliga.

Litteratur och annat studiematerial måste också vara tillgängligt. Lärosätet kan inte förlita sig på att till exempel den som är blind ska ha tillgång till någon som kan läsa in en bok med kort varsel. Ansvar för att ordna tillgängligheten måste ligga på den som ordnar utbildningen.

Det är också centralt att det finns tillgängliga studentbostäder. I all nybyggnation av studentbostäder ska krav ställas på tillgänglighet och i ett första steg ska målet vara att alla högskoleorter har tillräckligt med studentbostäder som är tillgängliga för personer med funktionshinder för att ingen ska stängas ute.

Studenternas ekonomi har försämrats i reella termer. Studiemedelssystemet bygger på förutsättningen att studenterna kan försörja sig med arbete under sommar- och juledighet, vilket är svårt för många på grund av den höga arbetslösheten; i synnerhet för studenter med funktionshinder.

Regelverket för sjuk- och aktivitetsersättning bör göras mer flexibelt. De som har sådan ersättning bör kunna studera i upp till två år utan att bli av med rätten till den ersättningsnivå de har sedan tidigare. Den möjligheten finns för dem som provar på ett arbete. Under loven måste studenter kunna få ersättning från sin sjuk- eller aktivitetsersättning. Reglerna för studiemedel ska också anpassas efter att studenter kan behöva ta plötsliga uppehåll vid rehabilitering eller längre sjukfrånvaro.

De problem som finns med forskarutbildning idag är i mångt och mycket relaterade till en lång tids urholkning av anslagen. För närvarande finns fast finansiering endast till c:a hälften av samtliga forskningsstuderande. Dessa problem slår särskilt hårt mot doktorander med funktionshinder eftersom resurser därigenom saknas för att kunna bereda samtliga doktorander lika villkor.

Vi anser att det bör inrättas betydligt fler doktorandtjänster med ekonomi och trygghet som är jämförbar med de normer som gäller i det omgivande samhället. Vi anser också att det bör vara möjligt att få utbildningsbidrag för att delta i forskarutbildning. Detta är åtgärder som är av stor vikt för forskarstuderande med funktionshinder, eftersom det möjliggör ett lika deltagande på lika villkor.

### ***Forskning kring funktionshinder***

De statliga forskningsfinansiärerna, t.ex. FAS och Vetenskapsrådet, ska tillföras mer resurser och möjligheter att fördela dessa, såväl utifrån öppna ansökningar som riktade programstöd. Forskare vet bäst själva vilka områden som bör fokuseras inom forskningen, men ibland kan riktade insatser behövas, t.ex. riktade programstöd till starka forskningsmiljöer inom handikappområdet. Detta ska inte tolkas som en statlig styrning av forskningen, utan endast som stimulans i de fall kunskap saknas och ska utformas tillsammans med forskarsamhället.

Traditionellt har mycket av forskningen kring funktionshinder bedrivits utifrån ett medicinskt perspektiv. Denna utveckling har dock breddats med utvecklingen av ett mer beteendevetenskapligt perspektiv, vad som internationellt benämns Disability Studies och som formats i forskningsmiljöer framförallt i Storbritannien, t.ex. vid University of Leeds. Fokus ligger inom denna forskning på strukturella perspektiv på funktionshinder, d.v.s. det miljörelaterade handikappbegreppet. Liknande starka forskningsmiljöer saknas i Sverige idag, och folkpartiet vill därför möjliggöra för fler nydisputerade att genomföra en tidsstudier utomlands, för att på så sätt kunna uppnå ett ökat utbyte av vetenskap och forskning internationellt.

Forskning kring funktionshinder bedrivs vid många universitet och några högskolor i Sverige idag. Det finns bred kompetens, men problemet är att de forskningsresultat som genereras i stor utsträckning förblir inomvetenskapliga, d.v.s. inte alltid når fram till intresserade utanför det egentliga fältet.

För att sprida kunskap är det också nödvändigt att i ett historiskt perspektiv se de konsekvenser som det inneburit både för den enskilde och för samhället. Det är också en viktig del av vårt kulturarv som inte får glömmas bort och försvinna.

Handikapphistoriska föreningen har sedan hösten 2002 börjat bygga upp Handikapphistoriskt Center med hjälp av projekt pengar från bl.a. Allmänna arvsfonden.

Handikapphistoriska Centrets syfte är att bygga upp ett dokumentations-, informations- och kunskapscenter om handikapphistoria som ska göra det lättare för intresserade att finna material och samtalspartner. En databas har byggts upp, ett diskussionsforum finns på nätet och tidningen Handikapphistoria ges ut.

Det är mycket värdefullt för framtiden att Handikapphistoriska Center kan fortsätta sin verksamhet efter det att projektiden har avslutats. Därför bör centret få förutsättningar för permanent verksamhet.

## Rättigheter och valfrihet

1. **Samlat ansvar.** Försäkringskassa och landsting slås ihop till vårdregioner, som tar ett samlat ansvar för hjälpmedelsfrågor, rehabilitering med mera.
2. **Valfrihet.** Individen måste själv få välja hjälpmedel.
3. **Fritidshjälpmedel behövs.** En aktiv fritid ska stödjas.
4. **Tillgänglig sexualitet.** Sex är en central del i livet. Kompetens och lämpliga hjälpmedel ska finnas på hjälpmedelscentralerna.
5. **Taxi för alla.** Anpassade taxibilar ger större flexibilitet än färdtjänst samtidigt som det är bättre för samhällsekonomin.
6. **Tillgänglig kollektivtrafik.** 2010 ska kollektivtrafiken kunna användas av alla.
7. **Fritt val av bostad.** Den som behöver bostad med särskild service måste ha möjlighet att välja mellan olika alternativ.

### *Samlat ansvar för hjälpmedel*

Utgångspunkten för Folkpartiets ställningstaganden gällande hjälpmedel är att alla människor ska ha samma möjligheter till aktivt deltagande i samhällslivet. Bra och väl anpassade hjälpmedel för brukare med egen makt över sina hjälpmedel är centralt för att skapa delaktighet och jämlikhet.

Vi vet att det idag finns stora skillnader mellan olika kommuner och landsting när det gäller tillgänglighet till bra hjälpmedel. En orsak är att det saknas ett samlat grepp om var ansvaret för hjälpmedel ska finnas; om det ytterst ska vara kommunens eller landstingens ansvar. Detta har medfört begränsningar i sortimentet. Möjligheterna att som brukare själv kunna påverka sin situation är små.

Brukare ska inte skyfflas runt mellan kommun, landsting, försäkringskassa eller arbetsförmedling då det gäller ansvar för hjälpmedel. De vårdregioner som folkpartiet vill bilda genom att slå samman landsting och försäkringskassa ska ha ansvaret för att samordna frågan.

På en del håll, till exempel i delar av Skåne, har hjälpmedelscentralerna lagts ned. Detta innebär att individen inte vet vart hon eller han kan vända sig med behov om upplysningar eller svar på olika frågor. Detta är oacceptabelt. Hjälpmedelscentraler med god kompetens måste finnas i hela landet.

Taxor på hjälpmedelsområdet är idag relativt vanliga. Det kan handla om alltifrån mer eller mindre luddiga så kallade ”utprovningssavgifter”, till att individen själv får betala för olika slitdetaljer (däck, doppskor, och så vidare). Den här typen av taxor är förtäckta avgifter för hjälpmedel, som ska vara gratis för individen. De ska inte vara tillåtna.

### *Rätt till rätt hjälpmedel*

Individen ska fritt kunna välja mellan ett brett urval av olika typer av i övrigt likvärdiga hjälpmedel, d.v.s. att om individen behöver t ex en rullstol så ska individen ha sista ordet i vilken modell, fabrikat, färg, form och variant som ska väljas. Det offentliga uppgift i sammanhanget är att stödja individen och hjälpa denne med information om de möjligheter som står till buds, inte att diktera. Det kallar vi en hjälpmedelspeng.

Valfriheten ska öka inom ramen för EU genom att handelshinder på hjälpmedelsområdet undanröjs. Idag ställer många offentliga aktörer som krav att de hjälpmedel som handlas upp ska vara testade i Sverige utifrån svenska krav, istället för att acceptera att andra EU-länders tester översätts till svenska förhållanden.

Utifrån den svenska förteckningen över testade hjälpmedel väljer idag många kommuner och landsting ut ett fåtal som kan förskrivas inom den egna organisationen. Detta begränsar ytterligare individens möjligheter att få hjälpmedel som fungerar optimalt. Vi vill

öka valfriheten genom att införa ett aktivt brukarval för de brukare som så önskar, d.v.s. att individen själv kan välja och prova ut passande hjälpmedel.

För de brukare som inte vill organisera sin hjälpmedelsförsörjning själva, eller som behöver specialanpassningar av sina hjälpmedel, ska det givetvis ges snabb och effektiv hjälp utifrån individens krav. En del i detta kan vara att vuxenhabiliteringen tillförs utökad specialistkompetens.

Många gånger kan väntetiden för den som är i behov av hjälpmedel vara oacceptabelt lång. Det leder till en onödig inskränkning i möjligheterna att leva ett självständigt liv. Trots att det numera ska finnas en nationell vårdgaranti får många vänta länge på till exempel utprovning av hörapparat. För att verkligen ge effekt måste vårdgarantin ge rätt för brukaren att vända sig till privata leverantörer och vårdgivare om de offentliga inte klarar att hålla utlovad tid. Folkpartiet vill dessutom sänka garantitiden till två månader, och på sikt till en månad. I vårdgarantin bör även ingå att alla som får hjälpmedel också får tillgång till den utbildning som kan behövas.

En hund kan också vara ett viktigt stöd, som delvis fyller samma funktion som hjälpmedel. Synskadade kan få ledhund, men det kan finnas andra som har stor nytta av specialdresserade hundar, som kan arbeta som service- eller signalhundar. De olika ”hjälpmedlen” måste likställas, så att gruppernas behov bedöms på lika villkor.

### ***Slopa kategorin fritidshjälpmedel***

Det samhällliga ansvaret för hjälpmedelsförsörjning sträcker sig idag endast till vissa delar av aktiviteter i vardagen. Samtidigt som samhället idag finansierar idrottshallar, fotbollsplaner och andra idrottsarenor, så ges individer med funktionshinder inga möjligheter att använda dessa. Orsaken är att s.k. fritidshjälpmedel inte omfattas av den offentliga skyldigheten att tillhandahålla hjälpmedel.

Om samhället satsar mer på förebyggande insatser, i detta fall helt enkelt att möjliggöra en aktiv fritid, så skulle samhället spara pengar genom färre vårdtygn och minskade kostnader för läkemedel och sjukvård för denna grupp. Således ska begreppet fritidshjälpmedel förändras och inkluderas i samhällets hjälpmedelsansvar. Det är helt enkelt inte politikens uppgift att bestämma vad medborgarna ska använda sin fritid till. Politikens uppgift är att möjliggöra medborgarnas egna val.

### ***Tillgänglig sexualitet***

Sexualiteten är en källa till glädje, en drivkraft och en central del i livet. Alla människor, funktionshinder eller ej, ska ha rätt till sin sexualitet. I dag är dock många av olika skäl begränsade eller helt förhindrade i sin sexualitet. En del kan inte tillfredsställa sig själva, andra behöver assistans i samband med samlevnad. Medicinska skäl kan försvåra genomförandet av samlag, såväl för män som för kvinnor.

En person med funktionshinder som behöver använda hjälpmedel för sin sexualitet ska kunna vända sig till offentligt anordnad kompetens, där hjälpmedel för sexualitet finansieras och tillhandahålls på samma sätt som övriga hjälpmedel. LSS innehåller idag ett avsnitt om råd och stöd. Detta bör utvidgas till att även innehålla frågor kring sexualitet. Detta gäller även för personliga assistenter, vars kompetens på området kan behöva fördjupas.

### ***Färdtjänst är kollektivtrafik***

Färdtjänst är idag ett kommunalt ansvar, och som sådant fungerar det väldigt olika i olika delar av landet. Idag betraktas färdtjänsten på många håll som en del av kollektivtrafiken, men särbehandlas trots detta i fråga om taxor, tillgänglighet och väntetider. Vi anser att samma regler ska gälla för färdtjänst som för övrig kollektivtrafik, det vill säga att taxorna ska vara de samma och att väntetider och förseningar och så vidare hanteras på samma sätt. Detta innebär att barriärerna rivs mellan olika former av kollektivtrafik. En följd av det här synsättet är att också sjukresor ska kunna göras med färdtjänst, eftersom de hade kunnat göras med kollektivtrafik.

Behovet av färdtjänst och riksfärdtjänst ska minskas genom att den ordinarie kollektivtrafiken görs tillgänglig.

### ***Rullstolstaxi i stället för färdtjänst***

I riksdagsbeslutet från år 2000 om att landets kollektivtrafikmedel ska anpassas senast år 2010 för människor med funktionshinder, inkluderades inte taxitrafiken uttryckligen. År 2004 bestämde Vägverket i ett annat sammanhang att riksdagens beslut ska utökas till att omfatta taxitrafiken så att hela transportutbudet blir tillgängligt för människor med funktionshinder. I Storbritannien och Australien finns redan lagstiftning som kräver att nyinköpta taxibilar är anpassade på det sättet.

Fördelarna med att landets samtliga taxifordon anpassas för rullstolsburna kunder är att en stor del av dagens färdtjänstbussresor kan genomföras med vanlig taxi där den enskilde, med hjälp av samhällssubventioner, själv kan välja bland många konkurrerande företag. Detta ökar rörligheten och valfriheten hos personer med funktionshinder i framför allt arbetsför ålder och förbättrar deras möjligheter att delta i samhället på lika villkor, vilket visades i projektet ”Taxi för alla” som genomfördes i Stockholms län under åren 2001–2002. Därför bör det inkluderas i den nationella handikappplanen att även taxifordon ska vara anpassade till år 2010.

### ***Kollektivtrafik är för alla***

All kollektivtrafik ska tillgängliggöras för personer med funktionshinder. Detta innebär för tågtrafikens del att perronger och tåg kommer i samma höjd, och för busstrafik att exempelvis bussar förses med enkelt manövrerbara ramper. En tillgänglig kollektivtrafik innebär inte bara enkla fysiska förändringar, utan kräver en helhetssyn. Det ska vara möjligt att boka biljetter även för den som har en synskada eller intellektuellt funktionshinder, vilket ofta är svårt med dagens Internetbokningar. Ett annat exempel är synskadades behov av ledsagning, där det bland annat kan bli problem vid byten mellan olika färdmedel, problem som skulle vara lätt avhjälpta med neutrala stationsvärdar, som inte är knutna till ett visst färdmedel.

Kollektivtrafiken ska ingå i den diskrimineringslagstiftning vi vill införa. Trots att riksdagen fattade beslut om en tillgänglig kollektivtrafik år 1979 har inte mycket hänt – men år 2010 ska det vara klart. Från den 1 januari 2011 finns inga ursäkter, de bolag som inte har anpassat sin verksamhet ska tvingas betala skadestånd.

### ***Bilstöd – frihet att förflytta sig***

För många personer med rörelsehinder är bilen ett av de absolut viktigaste hjälpmedlen. Försäkringskassans bilstöd är dock den enda stödform inom Försäkringskassan som omfattas av ett utgiftstak. Detta innebär att om pengarna tar slut under hösten, som har skett upprepade gånger, får de som därefter beviljas bilstöd vänta tills efter årsskiftet. Detta ska vi naturligtvis ändra så att beviljade insatser utförs utan speciella väntetider. Nivåerna för bilstödet har legat på samma nivåer i väldigt många år och det bör höjas för att täcka de merkostnader som avses. En statlig utredning om bilstödet la nyligen fram starka skäl för att på olika sätt utöka möjligheterna för personer med funktionshinder att kunna förflytta sig med egen bil. Utredningen lämnade ett antal förslag för att ge betydligt fler möjlighet att resa med egen bil anpassad efter deras behov. Det statliga bilstödet borde göras tillgängligt för ytterligare grupper. De åldersgränser som finns bör slopas.

Utredningen gjorde också en jämförelse mellan färdtjänst och bilstöd, och drog slutsatsen att det ofta är mer kostnadseffektivt för samhället att erbjuda någon form av bilstöd för en person som reser mycket med färdtjänst. Därför föreslog utredaren att det borde vara möjligt för landets kommuner att ge bilstöd som ett alternativ till färdtjänsten. Vi stödjer grundtanken att bilstöd borde betalas ut när det är mer lönsamt än färdtjänst, eftersom både den offentliga budgeten och den enskilde tjänar på det.

### ***Individen i centrum***

Länsstyrelsernas tillsyn av handikappomsorgen visar att det finns stora brister i möjligheterna till individuellt inflytande. Ofta finns det inga skriftliga dokument som visar

vad individen önskade sig, vilket gör det svårt att klaga i efterhand. Det är ofta samma person som tar emot individens ansökan, handlägger ärendet och ger förslag till beslut. Ibland verkar processen helt inriktad på ett i förväg bestämt slutmål, nämligen just den omsorg kommunen har att erbjuda.

För att ge den enskilde så stort inflytande som möjligt borde insatser som individuell plan och personligt ombud användas mycket mer. Även personer med psykiska funktionshinder ska ha inflytande över vilken hjälp de får, även om det då kan behövas hjälp från god man.

### ***Bostad på egna villkor***

Folkpartiet arbetar för att hela den skattefinansierade välfärden ska genomsyras av valfrihet. Det ska vara självklart att individen själv ska kunna välja förskola, skola, läkare, äldreomsorg och så vidare. Det ska naturligtvis även gälla inom handikappomsorgen. Bostäder med särskild service får gärna drivas av andra än kommunen. Individen ska kunna välja fritt mellan olika alternativ, med hjälp av anhöriga eller god man om det behövs. Kommunen ska vara tvungen att upplysa om valmöjligheterna. Helst ska kommunen även kunna upplysa om möjligheter i närliggande kommuner, för att erbjuda ett så stort urval som möjligt.

Omkring 25 000 personer med funktionshinder bor i någon form av bostad med särskild service. Tyvärr ordnar många kommuner inte vad de borde enligt lagen. Länsstyrelsernas tillsyn pekar på detta som det största problemet inom handikappomsorgen. Dels brister många kommuner i sin planering, det finns helt enkelt inte tillräckligt många platser eller rätt typ av bostad. Dels är många kommuner dåliga på att följa förvaltningsdomstolarnas domslut. I de fallen har kommunerna gjort för snåla biståndsbedömningar, som har överklagats. När kommunerna sedan åläggs av domstol att ordna bostad vägrar de i ett stort antal fall att följa beslutet. Det förekommer också att individer beviljas bostad men inte får det. I de fallen går det inte att överklaga till förvaltningsdomstol; det är inget fel i beslutet.

Flera av problemen med uteblivna bostäder skulle lösas med den valfrihet folkpartiet förespråkar. Om kommunens biståndsbedömare eller domstolen har bedömt att en person med funktionshinder har rätt till bostad med särskild service, ska kommunen inte kunna neka att betala fristående entreprenörer samma ersättning som kommunen betalar för motsvarande plats i sina egna bostäder, så länge de håller kvalitetsmått.

Vi vill även införa en pengarna i handen-garanti. Den innebär att om kommunen inte ordnat en utlovad bostad med särskild service inom rimlig tid har individen rätt att förfoga över de pengar som bostaden skulle ha kostat för kommunen. Pengarna ska kunna användas till insatser som kompenserar för vad kommunen skulle ha ordnat. Det kan röra sig om hushållsnära tjänster, avlastning för anhöriga med mera.

# Trygghet

1. **Kontinuitet.** Stödinsatser ska normalt ges tills vidare, med omprövning när situationen ändras genom till exempel rehabilitering.
2. **Återställ assistansreformen.** Staten ska ta hela kostnadsansvaret och personlig assistent ska kunna följa med till skola och daglig verksamhet.
3. **Samordna högkostnadsskydd.** Den som behöver insatser från flera olika håll ska ha ett, rimligt kostnadstak.
4. **Stöd även de små.** Fler handikapporganisationer måste få stöd.
5. **Fler personliga ombud.** Personliga ombud gör stor nytta. Det statliga stödet till personliga ombud ska öka så att alla får del av det.
6. **Stötta de anhöriga.** Låt de anhöriga välja olika former av stöd för att orka med sina insatser.
7. **Trygg ekonomi.** Sjukpenningen och sjukersättningen ska ligga fast.
8. **Trygghet mot brott.** Polis och socialtjänst måste ha mer kunskap om utsattheten bland personer med funktionshinder, och vad som kan göras åt den.
9. **Trygg vård.** Sjukvård och medicinsk forskning måste hålla högsta klass och ta hänsyn även till sällsynta diagnoser och funktionshinder.

## *Kontinuitet*

Många personer som idag är mer eller mindre beroende av insatser från olika myndigheter upplever ett stort mått av otrygghet då det gäller dessa insatserns varaktighet. Det kan gälla handikappersättning, assistanstimmar och färdtjänst. Utbudet av insatser är också snårigt. Försäkringskassan hanterar i dag närmare 40 olika typer av insatser, motsvarande för arbetsförmedlingen är 24 olika stödinsatser.

Mycket av otryggheten orsakas av att myndigheterna fattar beslut om tidsbegränsade insatser. Syftet kan vara att individen ska kunna rehabiliteras i så hög grad att vederbörande inte längre behöver uppbära dessa stöd, och att tidsbegränsning ökar individens möjligheter att återgå i arbete. I vissa fall kan detta resonemang vara rimligt, men för personer med livslånga funktionshinder leder det till en berg- och dalbana genom oändliga utredningar där den egna livssituationen ska läggas fram för olika tjänstemän. Att ständigt i mötet med olika tjänstemän behöva berätta om sitt funktionshinders konsekvenser för den dagliga livsföringen kan vara nedbrytande för individen. Dagens system med återkommande ansökningar och beredningar är ofta slöseri med tid. Utredningar tyder på att det kan motsvara att arbeta mellan kvarts- och halvtid bara att administrera sig själv som ett fall för byråkratin.

Folkpartiet föreslår därför att de olika stödinsatserna som hänger ihop med funktionshinder i normalfallet ges utan tidsbegränsning. I stället kan insatserna omprövas när situationen förändras. Det kan vara när personen själv uppger det, eller när habilitering eller nya hjälpmedel har förändrat livssituationen.

## *Förbättra assistansreformen*

Handikappreformen med rätten till personlig assistans till personer med funktionshinder innebar en frihetsrevolution för dem som fick hjälpen. Den gav tusentals personer med funktionshinder möjligheten att ta makten över sina egna liv och leva självständigt.

Men redan våren 1996 började försämringen av handikappreformen, då rätten till personlig assistans skars ned. De farhågor Folkpartiet liberalerna förde fram inför det riksdagsbeslutet visade sig dessvärre välgrundade. Många fick sin rätt till personlig assistans omprövad. En annan konsekvens blev att flera försäkringskassor skickade över ansvaret till

kommunerna och alltså gjorde en snävare bedömning än tidigare. Möjligheterna att få personlig assistans i skola, förskola och daglig verksamhet inskränktes. Folkpartiet anslår medel för att återställa reformen.

Staten borde ta på sig hela kostnadsansvaret för personlig assistans. En del av inskränkningarna i handikappreformen var att kostnadsansvaret för de 20 första assistanstimmarna enligt lagen om assistansersättning (LASS) vältrades tillbaka på kommunerna. Lagen innebär att den som omfattas av LSS i vissa fall kan få rätt att för sin dagliga livsföring få assistansersättning för personlig assistans för sina grundläggande behov under ett visst antal timmar per vecka. Beslutet om att vältra tillbaka kostnaderna på kommunerna var olyckligt. För de människor som berördes innebar det att en återgång delvis skedde till situationen före handikappreformen – då de var beroende av den enskilda kommunens välvilja samtidigt som insatserna skilde sig åt mellan kommunerna.

Systemet med personlig assistans bör alltså i sin helhet finansieras av staten. Det har riksdagens socialutskott nyligen enats om att utreda, efter flera års påtryckningar från folkpartiet. Vidare bör även ett statligt kostnadsansvar för LSS utredas. En rättighetslagstiftning som LSS bör inte finansieras med kommunala skattepengar, då det i praktiken inte finns, och inte ska finnas, någon möjlighet att kommunalt påverka kostnaderna.

Assistanskommitténs brukarenkät visar att kommunerna är sämre än kooperativ och privata assistansföretag på att leva upp till lagens intentioner om möjligheter till inflytande och självbestämmande. Kommunerna ska ha en skyldighet att informera om de valmöjligheter som finns.

### ***Individuella planer***

När kommunen beviljar en insats utifrån LSS borde kommunen också ha skyldighet att upplysa om möjligheten till en individuell plan. Detta sker emellertid inte i många fall. LSS bör skärpas så att kommunerna blir skyldiga att informera om möjligheten till en individuell plan.

### ***Samordnade högkostnadsskydd***

Flera av de övergripande sociala trygghetssystemen samverkar för att i de flesta fall hindra att följderna av funktionshinder eller kronisk sjukdom blir ekonomiskt ruinerande, för anhöriga såväl som för den som själv drabbas. Flera av de skyddsnet som finns är utformade som högkostnadsskydd.

Det finns många separata högkostnadsskydd, bland annat för mediciner, läkarbesök, sjukresor (i flertalet landsting), slutenvård (i några av landstingen), hemsjukvård (i vissa kommuner), näringslösning för vissa handikappade barn samt hjälpmedel för vuxna (i vissa fall i vissa landsting). Trots alla skyddsnet kan kostnaderna bli betydande för dem som får betala högsta beloppet i flera olika högkostnadsskydd. Högkostnadsskydden ska samordnas, så att de mer effektivt håller nere de samlade kostnaderna för personer och familjer.

### ***Stöd handikapporganisationerna***

Handikapporganisationerna utgör ett i många fall ovärderligt stöd för personer med funktionshinder. Det kan gälla allt ifrån kunskap om det egna funktionshindret till information om olika typer av samhällsstöd och dessutom egenmakt.

Speciellt gäller detta mindre handikapporganisationer där personerna med det aktuella funktionshindret är relativt få och spridda över landet. Många gånger kan de aktiviteter som anordnas av dessa organisationer vara de enda tillfällen då flera individer med samma funktionshinder träffas. För en människa med ett ovanligt funktionshinder kan det vara av stor betydelse att träffa andra med samma funktionshinder.

Bidragssystemet är dåligt anpassat för organisationer som företräder små grupper med funktionshinder och deras anhöriga. Reglerna bör ändras. Samhället har stora vinster att göra rent ekonomiskt på att stödja dessa organisationer. Ett exempel är att individer med stor

kunskap om sin egen situation tenderar minska i vårdsökande, och ställa mer precisa krav då det gäller till exempel hjälpmedel och andra insatser.

När fler organisationer får stöd måste naturligtvis den totala kostnaden öka. Det är en välmotiverad satsning, eftersom organisationerna ger så mycket tillbaks.

### ***Fler personliga ombud***

Socialstyrelsens utvärdering av reformen med personliga ombud för personer med psykiskt funktionshinder från december 2004 var mycket positiv. De personliga ombuden kan hjälpa till att samordna de olika insatserna kring den enskilde och vara med när individuella vårdplaner utvecklas samt fungera som ett stöd i kontakten med myndigheter och bevaka att den enskilde får del av de insatser som hon eller han har rätt till.

I dag har runt 80 procent av kommunerna infört personliga ombud. Där personliga ombud har prövats har utnyttjandet av slutna vård minskat. Det kanske allra viktigaste ur liberal synvinkel är att individens möjligheter att själv bestämma över sitt liv har stärkts och att brister inom stödet till personer med psykiska funktionshinder har upptäckts som annars inte skulle ha blivit synliga.

Att 20 procent av kommunerna saknar personliga ombud, och att många av de övriga 80 procenten har för få, är ett systemfel. Anledningen till bristen är att kommunerna vill spara i sin budget, men det leder till kostnader på andra håll. Staten ska ge ett ökat stöd till personliga ombud för att se till att sådana finns i erforderlig mängd i alla kommuner.

### ***Anhörigstöd***

Anhöriga tar ofta ett stort ansvar för omsorg om personer med funktionshinder. För det mesta är det inte ett problem – det är en självklarhet att hjälpa dem vi älskar. Men det är inte lika lätt alla gånger. Många av de uppgifter som anhöriga tar på sig skulle egentligen kommunerna vara skyldiga att stå för om de tillfrågades. Därför borde kommunerna bli bättre på att stötta och avlasta de anhöriga.

Kommunerna kan ordna en rad olika insatser som tillfällig avlastning, korttidsboende, utbildning för anhöriga och så vidare. För att ge individen så stor valfrihet som möjligt föreslår vi att kommunen ger anhöriga som tar ett stort omsorgsansvar en anhörigpeng. Anhörigpengen fungerar som ett öronmärkt bidrag. Den anhörige får själv avgöra vilken sorts anhörigstöd bidraget ska gå till.

### ***Trygg ekonomi***

Sjukförsäkringen ska finnas som en trygghet för alla. Många personer med funktionshinder blir sjuka oftare än andra, en del saknar helt arbetsförmåga. Då är det extra viktigt att veta att det finns en inkomsttrygghet. Folkpartiet kämpar därför för höga ersättningsnivåer. Lösningen på de höga kostnader som uppstått de senaste åren är att få fler människor i arbete, inte att minska ersättningen för dem som är helt beroende av den.

I det gemensamma budgetförslag som folkpartiet har lagt med de andra partierna i Allians för Sverige har folkpartiet fått gehör för sin linje. Med en alliansregering blir det bara marginella regeländringar i sjukförsäkringen. Ersättningsnivåerna ligger fast på 80 procent för sjukpenningen och 64 procent för sjukersättningen.

### ***Trygghet mot brott***

Det finns ingen tillförlitlig svensk statistik över hur vanligt det är att personer med funktionshinder utsätts för brott. Men både svenska och utländska studier pekar på att det förekommer att kriminella väljer ut bland annat personer med mentala funktionshinder. De utsätts för våld, sexuella övergrepp och stölder, och ibland dras de själva in i kriminalitet. Kvinnor med psykiska svårigheter är särskilt svårt utsatta, det finns studier som pekar på att mer än 70 procent av de kvinnor som kommer i kontakt med psykiatri har utsatts för sexualiserat våld.

Många brott kommer aldrig till polisens kännedom. Förövaren är ofta någon som är närstående på ett eller annat sätt – personal i kommunens omsorg, färdtjänstchaufförer, gode män och så vidare. Tyvärr händer det då att den enda följden blir en omplacering.

Kommunerna måste nå ut till sina anställda med kunskap om att brott mot personer med funktionshinder tyvärr är vanligt, och att alla brott ska polisanmälas. Det måste ingå i polisens rutiner i fall med övergrepp på personer med mentala funktionshinder att kontakta läkare eller anhöriga för att få kunskap om hur funktionshindret fungerar, och hur ett förhör kan hållas på bästa sätt. En undersökning av handikappombudsmannen visade att en stor del av kvinnojourerna är otillgängliga – självklart bör denna typ av mycket viktiga verksamhet vara öppen även för personer med funktionshinder.

### ***Djurförsök behövs***

Mycket av den medicinska forskning som är inriktad på att behandla funktionshinder eller sjukdomar som leder till funktionshinder är helt beroende av djurförsök. Vetenskapen är fortfarande mycket långt ifrån att ha så goda kunskaper om människan att forskningen kan bedrivas teoretiskt, utan varje ny hypotes måste prövas i praktiken. Naturligtvis är det viktigt att en etisk avvägning sker inför varje försök. Sverige ska ha starka djurskyddslagar. Men det lidande som uppstår måste ändå vägas mot den nytta som kan uppnås.

Det finns en liten men högljudd opinion som vill förbjuda alla djurförsök, oavsett vilken nytta de gör. De krafterna har, framför allt via miljöpartiet, inflytande ändå in i regeringen. Om kraven hårdnar i Sverige så att djurförsök blir omöjliga att genomföra finns stor risk för att industrin flyttar sin forskning utomlands. Forskarkompetensen flyr och inkomsterna från patenträtter och inkomster av tillverkning och försäljning av nya läkemedel försvinner. Detta vore förödande.

Men värst är ändå att framtidsutsikterna för människor med svåra och livslånga sjukdomar fördunklas, och att deras livssituation prioriteras lågt. Folkpartiet kommer att motarbeta en sådan utveckling.

### ***Dyra läkemedel***

Det finns en oro för att kostnaden för nya och dyra men effektiva läkemedel kan bli svår att bära för den offentliga finansären – en enskild klinik, ett sjukhus eller ett landsting. Bland annat har det de senaste åren kommit flera dyra behandlingar för olika former av reumatism. Även om det inte alltid finns utrymme för den absolut senaste behandlingen är ett sätt att garantera finansieringen av kostsamma läkemedel att som i region Västra Götaland avsätta en särskild regional pott för detta ändamål. En enskild klinik ska inte tvingas bära kostnaden för dyra läkemedel.

### ***Sällsynta diagnoser***

Personer som har funktionshinder på grund av en ovanlig diagnos tenderar att bli speciellt utsatta och speciellt bortglömda. Att ha en sällsynt diagnos kan bli ett extra handikapp, eftersom fel- och icke-diagnostisering är vanlig. Det är viktigt med stöd till specialcentra för sällsynta diagnoser för att samla och sprida kunskap.

Specialcentra som exempelvis Ågrenska i Göteborg, kan ge diagnosbärare större makt över sina egna liv. Dit kan de komma för att lära sig om sitt tillstånd och bli starkare genom kunskap om detta och sig själva samt samhällets strukturer. Via dessa center kan också påverkansarbete kommuniceras till samhället i övrigt vad gäller attityder, kunskapsnivåer och så vidare.